

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

На сучасному етапі в освітньому процесі перед вищою школою постає завдання підготовки такого вчителя початкової школи з образотворчого мистецтва, який повинен не тільки володіти вміннями і навичками реалістичного зображення дійсності, але й глибоко розуміти, відчувати сутність мистецтва, і головне – передати свої знання й уміння дітям, збудити в них потяг до прекрасного.

Для дослідження взаємозв'язку між навчально-творчою діяльністю у процесі вивчення фахових дисциплін і розвитком творчих здібностей слід розглянути характеристики цих дисциплін у системі підготовки майбутніх учителів початкових класів з образотворчого мистецтва.

Малюнок особливо необхідний художнику-педагогу як ефективний засіб наочного навчання. Адже з допомогою малюнка педагог може показати учням закономірності побудови форми предмета, методичну послідовність зображення, виражальні можливості різних художніх матеріалів при передачі фактури і матеріальності предметів. Навчальний малюнок, до якого відносять малюнок з натури, з пам'яті і за уявою, складає основу як художньої, так і художньо-педагогічної освіти, готує студентів до самостійної роботи.

Курс малюнка в навчальних художніх і художньо-педагогічних закладах побудований у відповідності до одного із важливих принципів дидактики: здійснювати навчання, починаючи з розв'язання менш складних завдань, поступово переходячи до складніших. При цьому студенти повинні чітко знати завдання і методи їх виконання, розуміти, в чому полягають творчі аспекти роботи. Заняття рисунком сприяють удосконаленню відчуття пропорцій, умінню цілісно бачити натуру, оцінювати її особливості, виховують художній смак, формують образне бачення і розуміння дійсності, дають навички виразного трактування пластичної краси форми [6, с. 69].

Оволодіння правильними методами виконання малюнка, засвоєння різних графічних матеріалів, розвиток зорового сприйняття і професійно-художнього мислення, поглиблення знань, удосконалення виконавчих навичок малювання вимагають зацікавленості, великої працездатності. Ці якості вважають суттєвим фактором розвитку творчих здібностей студентів, передумовою їхньої успішної діяльності [4, с. 410-415].

Під час малювання з натури студенти не лише спостерігають предмет, а й вивчають його характерні особливості, форму. Адже процес побудови

реалістичного малюнка дуже складний, пов'язаний з перенесенням реального тривимірного вигляду предмета у проєкційний на двовимірну площину аркуша паперу. Педагоги-художники наголошують, що для досягнення високих результатів з малюнка, окрім вищеназваних якостей, також важливими є спостережливість, уміння концентрувати увагу, активність, творчий підхід до роботи.

Малюнок тісно пов'язаний із живописом, адже, починаючи з підготовчого начерку і закінчуючи останнім мазком пензля, художник увесь час має справу з малюнком, тобто з вивченням і розумінням форми [1, с. 20].

Термін «живопис» означає «писати життя», «писати живо», тобто переконливо відтворювати навколишню дійсність за допомогою фарб і визначається як один із «найважливіших видів образотворчого мистецтва, у якому завдання образного відображення, розуміння й пізнання явищ і предметів об'єктивної дійсності розв'язуються кольором, нероздільно пов'язаного з малюнком. Твори живопису створюються фарбами (олійними, водяними, восковими, клейовими та ін.), які наносяться на поверхню полотна, штукатурки, паперу, на керамічну поверхню тощо» [1, с. 42]. Художньо-виразними засобами живопису є: колір, пляма, форма, фактура і напрям мазка, ритм колірних плям, контраст, симетрія або асиметрія, пропорції, колірні і світлотіньові відношення.

В основу педагогічної системи П. Чистякова, який проблемі здібностей надавав особливого значення, закладено такі художньо-педагогічні принципи: засвоєння основних методів і принципів зображення на площині тривимірної об'ємної форми з урахуванням особливостей сприйняття; наступність; постійна зміна роботи над програмними завданнями з вивченням натури. Вивчення колориту П. Чистяков уважав основою навчання живопису. Тому особливу увагу він приділяв розвитку в молодого художника вміння передавати індивідуальне сприйняття колориту натури, розуміння кольору не як статичного забарвлення предмета, а як руху кольору в картинній площині.

Методичні аспекти системи П. Чистякова ґрунтуються на таких положеннях:

- 1) урахування здібностей і обдарованості кожного, тобто, індивідуальності;
- 2) усвідомленість навчання (розуміння вимог до вправи, кінцевої мети);
- 3) творче зростання залежить від визначеної послідовності завдань і всього навчання (нове завдання слід розпочинати лише тоді, коли виконано і засвоєно попереднє);
- 4) постановка зору (уміння правильно бачити);
- 5) метод узагальнення, бачення великої форми («працюючи над дрібницями – бачити загальне», не втрачати загальне) [2, с. 56–82].

Головним завданням художньої педагогіки О. Мурашко вважав виховання творчих індивідуальностей, розвиток живописних обдарувань, підвищення майстерності майбутніх художників. Знання натури і її реальних пластичних форм були для художника незаперечними цінностями. Він

підкреслював, що саме природа є «головним учителем» і її треба серйозно і допитливо вивчати. З цього приводу О. Мурашко наголошував: «Будьте в мистецтві, як діти, – щирими і безпосередніми» [7, с. 201].

Живопис розкриває перед студентами принципи побудови реалістичного зображення кольором на площині, формує «проективне мислення». Тому метою усіх постановок (натюрморт, інтер'єр, голова людини, фігура) є не вивчення засобів зображення, а оволодіння системою побудови художньої форми. Класичними принципами навчання живопису є принцип «від загального до часткового і від часткового до загального» в кожному завданні, а також принцип збереження послідовності стадій навчання в академічному курсі (вияв кольору – вияв форми кольором – вияв кольором об'єму – вияв кольором простору) [5, с. 70-73].

Слід зазначити, що процес навчання живопису проходить згідно з основними завданнями курсу, а саме:

1) розвинути у студентів культуру зорового сприйняття предметів і явищ навколишньої дійсності та творів живопису;

2) навчити зображувати предмети у взаємозв'язку із простором, навколишнім середовищем, освітленням і з урахуванням його колірних особливостей;

3) розвинути зорову пам'ять, навчити студентів працювати з пам'яті, за уявленням і уявою;

4) ознайомити майбутніх учителів образотворчого мистецтва з теоретичними основами живопису, з основами кольорознавства, перспективи, теорії тіней, композиції, з технологією і технікою живопису;

5) розкрити естетичну сутність реалістичного живопису, а також засоби і можливості живопису в національному, трудовому і моральному вихованні школярів;

6) дати необхідний мінімум знань і практичних навичок методичного характеру, на основі яких надалі будується курс методики викладання образотворчого мистецтва в школі [1, с. 3-4].

На заняттях з живопису та малюнка, студенти постійно звертаються до основ композиції, які є умовою гармонійного зображення навколишньої дійсності на зображальній площині. Знання основних законів композиції, а також здібності, опановані та закріплені у процесі набуття практичних навичок, необхідні у роботі вчителя, процесі естетичного виховання дітей і розвитку їхніх творчих здібностей.

Курс композиції включений до навчальних планів підготовки фахівців усіх художніх та художньо-педагогічних спеціальностей. Як навчальний предмет, композиція з'явилася значно пізніше за рисунок і живопис. Художники-педагоги вважали, що головне їхнє завдання – навчити малювати і писати фарбами. Адже процес створення картини дуже складний, це свого роду творчий феномен, який складно аналізувати і вивчати, тому що тут важливу роль відіграє інтуїція.

Основними завданнями композиції є:

1) формування у студентів світогляду і суспільних ідейних устремлінь;

2) естетичне виховання студентів, виховання художньо-естетичної культури і художнього смаку;

3) розвиток таких художніх здібностей: образне мислення, творча уява, зорова пам'ять;

4) вивчення процесів створення творів образотворчого мистецтва;

5) надбання умінь і навичок аналізу творів мистецтва в аспекті композиційних рішень і їх розвиток у практиці аналізу самостійної творчості;

6) вивчення історії розвитку композиції як навчального предмета і методів його викладання;

7) вивчення теоретичних основ композиції;

8) розвиток художньої спостережливості;

9) навчити студентів створювати композиції, що несуть у своєму змісті образне начало;

10) оволодіння основами творчої, у тому числі, композиційної, майстерності;

11) підготовка студентів, майбутніх художників-педагогів, до самостійної творчої й педагогічної роботи у сфері композиції [8, с. 14-15].

Як вважає Є. Шорохов, курс композиції має першочергове значення у розвитку творчих здібностей, образного мислення, творчої уяви, при підготовці студентів до самостійної творчої та педагогічної роботи [8, с. 19].

Розвиток творчих здібностей у процесі вивчення художніх дисциплін може відбуватися на основі: організованого систематичного навчання, аналізу та обговорення художніх творів, збільшення кількості варіативних навчально-творчих завдань та вибору методів їх виконання, застосування індивідуалізованих та додаткових завдань за темами, творчих завдань на розвиток уяви та фантазії; організації творчих студентських виставок і спілкування з творчими особистостями [4, с. 410-415].

Вивчення теорії і практики художніх дисциплін дає змогу знаходити різноманітні підходи до розв'язання творчих завдань різної складності у навчальній діяльності, орієнтувати мислення студентів на різні підходи до проблеми, сприяє стимулюванню художньо-пізнавальних інтересів і потреб, розвитку інтелектуальних і образотворчих здібностей, духовно-ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування, самореалізації особистості студентів.

Засвоєння теоретичних основ, набуття практичних умінь і навичок готує студентів до успішної роботи в школі, керівництва художньою діяльністю дітей. Тому ґрунтовна фахова підготовка є необхідною умовою подальшої творчої художньої діяльності та сприяє виробленню індивідуального професійного стилю роботи [3, с. 161-167].

Відтак, метою вивчення художніх дисциплін є не тільки набуття теоретичних знань, художньо-практичних умінь та навичок, а формування таких якостей майбутнього вчителя, які зумовлять його творчу професійну діяльність. Важливо так спланувати систему навчальних і творчих завдань, щоб досягти високого рівня умотивованості навчальної діяльності, забезпечити активність та самостійність у навчанні та творчості.

Унаслідок аналізу науково-методичних праць розкрито потенціал мистецьких дисциплін у розвитку творчих здібностей майбутніх учителів початкових класів з образотворчого мистецтва, який полягає в тому, що продуктивна навчально-творча діяльність вимагає активізації відповідних психологічних процесів, що, в свою чергу, стимулює розвиток здібностей, необхідних для цієї діяльності. Результатом такого розвитку є гармонійна, особистість, яка вважає сенсом свого життя безперервну самореалізацію, самовдосконалення.

Список використаних джерел

- 1 Беда Г. В. Живопись : учеб. для студентов пед. институтов по спец. № 2109 «Черчение, изобраз. искусство и труд» / Г. В. Беда. – М. : Просвещение, 1986. – 192 с. : ил.
- 2 Молева Н. П. П. Чистяков: теоретик и педагог / Н. Молева, Э. Белютин. – М. : Изд-во академии художеств СССР, 1953. – 235 с.
- 3 Піддубна О. М. Організація конкурсів і виставок творчих робіт студентів як інноваційний метод професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва / О. М. Піддубна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки). – 2012. – № 22 (257) листопад. – С. 161 – 167.
- 4 Піддубна О. М. Розвиток творчих здібностей студентів у процесі вивчення предметів «малюнок» й «живопис» при виконанні начерків Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: Збірник наукових праць / За ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2012. – С. 410-415.
- 5 Піддубна О. М. Формування творчої активності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у процесі занять живописом / О. М. Піддубна // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2012. – Вип 67. – С. 70-73.
- 6 Сокольникова Н. М. Изобразительное искусство и методика его преподавания в начальной школе : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Н. М. Сокольникова. – 2 е изд., стереотип. – М. : Академия, 2003. – 368 с.
- 7 Членова Л. Олександр Мурашко : сторінки життя і творчості / Л. Членова. – Хмельницький : Галерея ; К. : Артанія Нова, 2005. – 256 с.
- 8 Шорохов Е. В. Композиция : [учеб. для студентов худож.-граф. пед. ин-тов.] / Е. В. Шорохов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 207 с.